

5. Ткаченко А. В. Самоврядування як професіогенетичний фактор у виховних закладах А. С. Макаренка / А. В. Ткаченко // Теорія і практика виховання лідерських якостей особистості у системі студентських самоврядних організацій : матеріали II Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (23–25 квітня 2010 р.) / Полтавський нац. пед ун-т ім. В. Г. Короленка, Полтавська міськрада; [За заг. ред. проф. М. В. Гриньової]. – Полтава : Друкарська майстерня, 2010. – С. 13–15.

6. Ушинский К. Д. Внутреннее устройство северо-американских школ / К. Д. Ушинский // Собр. соч. : В 11-ти т. –М.; Л.: Изд-во Академии пед. наук РСФСР, 1948. – Т. 2. – С. 204–232.

Дар'я САЖІЄНКО

АКАДЕМІЧНА СВОБОДА ЯК ПРОВІДНИЙ ПРИНЦИП УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Освіта являє собою сферу відповідальності держави, закладу вищої освіти, вчителів та учнів, які повинні засвоювати матеріал. На разі ми зіштовхнулися із проблемою, бо не всі студенти відчують відповідальність за своє навчання. Який же сенс освіти без «основного гравця на полі» – студента? Саме для відчуття цієї відповідальності нам на допомогу й приходиться академічна свобода.

Академічна свобода – це можливість для члена академічного співтовариства думати та діяти самостійно, без впливу з боку адміністрації університету, органів державної влади, третіх осіб. Звісно, є норми статуту, правилами внутрішнього розпорядку, наприклад розклад занять, спеціалізація кафедр тощо.

На міжнародному рівні принципи академічної свободи закладено у Великій хартії європейських університетів (м. Болонья, 18.09.1988 р.), Рекомендаціях ЮНЕСКО та МОП «Про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів», Лімській декларації «Про академічну свободу та автономію вищих навчальних закладів» (м. Ліма, 10.09.1988 р.) та інших документах.

Гарантією права на академічну свободу є заборона здійснювати цензуру творчої діяльності. Цензура (лат. *censura*) – це перегляд творів, призначених для друкування, постановки в театрі тощо, або будь-якої кореспонденції, здійснюваний органами державної влади, церковної влади і, залежно від змісту цих творів/кореспонденції, їх ухвалення або заборона. Цензура не дає права прогресивного розвитку новим ідеям, оскільки підкорюється застарілим поглядам та стереотипам.

Професори та інші викладачі є для студентів не вчителями, а їхніми керівниками. Завдання освіти у вищій школі – не в тому, щоб передати знання, а забезпечити всі умови для того, щоб студент ґрунтовно міг займатися навчанням та наукою.

Поняття академічної свободи постійно привертає увагу вчених, що вивчають проблеми освіти. З огляду на багатозначність цього терміну, дослідивши значення у енциклопедіях, наукових роботах, документах та деклараціях, то можна визначити ключові риси цього поняття.

Академічна свобода передбачає:

- свободу для членів академічного співтовариства у прагненні до розвитку та демонстрації досліджень, експериментів, творчої діяльності;
- утримання від використання освіти як інструменту пропаганди;
- забезпечення студентам повної свободи навчання, дослідження, тобто студент сам обирає, що він хоче вивчати, на якому факультеті тощо;
- відкритий доступ до суспільної справи та можливість спілкування з колегами.

Тож академічна свобода об'єднує в себе свободу дослідження, свободу викладання та свободу навчання. Із цими рисами вона тісно пов'язана з автономією, що включає в себе ще незалежність у фінансовій, господарській та науковій сфері.

Поняття академічної свободи завжди було пов'язано з університетом. У середні віки університет представляв інтереси вчених перед світською та духовною владою,

гарантував вченим індивідуальну свободу, набуття юридичних та економічних привілеїв. Сутність прав та привілеїв тогочасних вчених та студентів становили так звані академічні свободи, із яких найголовнішою були автономія та самоврядування.

Перші європейські університети створювалися на засадах самоврядування. У них була своя влада, якою вони керувалися, власні закони та навіть суд. Ректора вони могли обирати навіть із студентського складу. В управлінні університетом брали участь викладачі, учні, а також службовці. Держава ніяк не обмежувала університетську автономію, та навіть виступала її гарантом. Але це відбувалося тоді, коли в університетах не було значної кількості студентів та заклад не потребував інвестування задля його утримання. Тож із самого початку академічна свобода була не абсолютною. Університетам дозволялася більша свобода самореалізації, ніж іншим соціальним інститутам, але лише в межах університету і тільки у викладанні й дослідженнях. Церква й держава неодноразово загрожували каральними санкціями та застосовували їх, щоб управляти викладанням у середньовічних університетах.

З часом вплив держави на університетське життя посилюється, незважаючи на протидію з боку академічної корпорації. Особливо цей процес активізувався після Реформації, коли він почав сприяти змінам інституційних форм управління й організації університетів. Внаслідок цього на початку XIX ст. сформувалися три типи університетів, кожен з яких демонструє специфіку відносин «держава – університет» щодо керівництва цими закладами.

Найбільш стійкими виявилися найстаріші університети Європи – Оксфордський і Кембриджський, які зберегли автономію й академічні свободи як головне надбання. Цю ж традицію перейняли елітні приватні американські університети, такі як Гарвардський чи Стенфордський.

У Франції ситуація ж була іншою. До середини XIX ст. у французьких університетах не тільки заперечувалась академічна свобода, але й деякі громадські свободи науково-педагогічних працівників.

Інший, третій шлях демонстрували німецькі університети. Через недостатнє фінансування держава почала втручатися в устрій університету та контролювати його. Але з 1810 р. з відкриттям Берлінського університету академічні свободи, як базовий принцип, втілений В. фон Гумбольдтом.

Концепційна ідея університету базувалася на принципах:

- відносної незалежності;
- академічної свободи як сутності університету;
- єдності наукових досліджень і навчання;
- політичному значенні ідеї освіти.

Пізніше німецькі університети стали незалежними. Факультети самі обирали декана і розпоряджалися стипендіями, організовували іспити.

Діяльність їх базувалася на:

- ідеї, що універсальність наук створює картину світу;
- самоврядуванні;
- свободі викладання (викладач сам обирає, який матеріал будуть вивчати студенти, навіть якщо його не визначала офіційна програма);
- свободі навчання (студент обирає, що він буде вивчати, на базі його здібностей та вподобань).

Порівнюючи ситуацію в західному та вітчизняному суспільстві, дослідники доходять висновку: ринкові трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, демонструють знецінення тих цінностей, які репрезентують спільні соціальні блага, зокрема знання. Їхнє місце заступили ринкові цінності. Індивіди у своїй діяльності керуються доцільністю та успіхом, не відчуючи потреби в дотриманні моральних, екологічних імперативів, релігійних заповідей. Але це зовсім не означає, що можна

нехтувати академічними нормами, справедливими й чесними взаєминами у закладах освіти. Академічні чесноти передбачають, передусім, повагу до особистості, гідність особи, сумлінність у науковій діяльності, етичну поведінку під час виконання своїх обов'язків.

Сучасне тлумачення автономії університету в українському суспільстві також передбачає пошук компромісу між державним управлінням і самоврядуванням. Підтвердженням цьому є Закон України «Про вищу освіту» (2014), де серед принципів управління закладом вищої освіти провідним визначається принцип автономії та самоврядування, а в його реалізації виділяються права освітнього закладу.

Отже, академічна свобода залишається основою університетського життя, однак сьогодні її необхідно перевизначити з урахуванням більш глибокої інтеграції навчальних закладів з економікою, ринком праці й програмою розвитку нації. Саме через розширення меж академічної свободи у виборі різних способів подання та засвоєння навчального матеріалу, тобто розподілу навчального процесу, здійснюється нинішня модернізація вищої школи. Головним завданням цього процесу є забезпечення підготовки майбутнього спеціаліста до самостійної професійної творчої праці шляхом активізації пошукової діяльності викладачів та студентів.

Список використаної літератури

1. Верланов Ю. Ю., Казарезов А. Я. Академічні свободи та автономія університетів: новий формат економічних відносин з державою. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2009. Т. 109, вип. 96. С. 32–37.
2. Герцюк Д. Академічні свободи у системі цінностей вищої освіти: еволюція і сучасний стан. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна*. 2009. Вип. 25, ч. 4. С. 16–24.
3. Дем'яненко Н. М. Європейський регіон вищої освіти: пріоритети розвитку університету. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2008. Вип. 125. С. 3–8.
4. Линовицька О. Академічні свободи та університетська автономія. *Вища освіта України*. 2011. № 3. С. 27–31.
5. Мокляк В. М. Автономія університету як необхідна умова реалізації академічних свобод. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 70. С. 80–85.
6. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні / за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 156 с.
7. Сінкевич Є. Г. До проблеми запровадження університетської автономії: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Серія: Історія*. 2009. Т. 104, Вип. 91. С. 160–163.

Тетяна ЖОВНОВАТА

ПРИЩЕПЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Актуальність статті полягає у гострій необхідності, в умовах сьогодення, підготовки висококваліфікованих, добropорядних учителів для НУШ.

Для майбутнього вчителя вкрай важливо з'ясувати для себе суть академічної доброчесності ще на ранніх етапах навчання, а після – вдосконалювати та дотримуватися її при виконанні навчальної, наукової, методичної та інших видів робіт.

Академічна доброчесність за статтею 42 Закону «Про освіту» – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової(творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових(творчих) досягнень». [1]